

Agnieszka Sarafin
Zamość
agnese@poczta.onet.eu

**Irena Kurzępa, *Ewolucja statusu społecznego i współczesne aspiracje życiowe kobiet na przykładzie Zamojszczyzny*,
Wydawnictwo Oficyna Simonidis, Zamość 2011, ss. 211**

Zagadnienia związane z płcią od kilku lat są wnikliwie analizowane w naukach humanistycznych i społecznych. Rola kobiet, kategoria płci kulturowej *gender* czy też rzekoma „walka płci” to tematy popularne w ostatnim czasie zwłaszcza, że wraz ze zmianami współczesnego świata zmieniły się również podstawowe role kobiet i mężczyzn, a także oczekiwania wobec płci, jak również ich status społeczny. Jedną z lektur poruszających problematykę związaną z kwestią statusu społecznego kobiet jest książka autorstwa Ireny Kurzępy, zatytułowana *Ewolucja statusu społecznego i współczesne aspiracje życiowe kobiet na przykładzie Zamojszczyzny*.

Badaczka jako osoba żywo interesująca się życiem społecznym i kulturowym regionów wschodniej Polski przeprowadziła badania ankietowe wśród mieszkanek Zamojszczyzny w roku 2010. Wybór obszaru badań związany jest z jej wieloletnim doświadczeniem i znajomością realiów tychże terenów. Temat ujęty z perspektywy socjologicznej wnosi szereg cennych informacji zwłaszcza, że jak pisze autorka „przez długi czas nauki społeczne nie dostrzegały kobiet jako specyficznej kategorii społecznej, która może być przedmiotem badań” (s. 7). Kurzępa w swojej publikacji pokazuje drogę, którą musiały przebyć kobiety, aby uzyskać pełne prawa, umożliwiające im swobodne funkcjonowanie w sferze publicznej.

W pierwszych rozdziałach publikacji badaczka, nawiązując do szerokiego grona historyków feminizmu, ukazuje najważniejsze fakty z dziejów tego ruchu społeczno-kulturowego. Jako główne przyczyny powstania feminizmu autorka wymienia rewolucję francuską, liberalizm brytyjski oraz walkę z niewolnictwem.

W publikacji szczegółowo przedstawiona została specyfika polskiego ruchu feministycznego, który według Kurzępy przeszedł aż 7 faz. Skupienie się na skrupulatnym wyliczeniu poszczególnych etapów, bez analizy tła społeczno-kulturalnego ówczesnej Polski wydaje się niepełne. Autorka zwraca jednak uwagę na

specyficzną sytuację Polek, która będąc pod zaborami miały ograniczone możliwości walki o swoje prawa. Skomplikowane dzieje ziem polskich znacznie opóźniły aktywność kobiet w sferze publicznej, kierując ich uwagę raczej w stronę domu i rodziny oraz edukacji młodego pokolenia w duchu patriotycznym.

Istotnym wydaje się fakt, zauważony i podkreślony przez badaczkę, iż dopiero powstanie Wspólnoty Europejskiej pozwoliło na wprowadzenie rozwiązań zwiększających zakres równości płci. Paradoksalnie w prawodawstwie państw socjalistycznych kobieta – miała równe prawa z mężczyzną – w praktyce zaś kobiety z owej równości nie potrafiły lub nie chciały skorzystać – zauważa Kurzępa.

Ważnym czynnikiem w dążeniu do uzyskania pełnych praw społecznych było przekształcenie modelu rodziny oraz swoista zamiana ról społecznych między kobietą i mężczyzną. Owe zmiany przyniósł przede wszystkim model związku partnerskiego, w którym kobieta realizuje się zawodowo, tworząc wspólnie z partnerem gospodarstwo domowe oraz na równi z nim opiekuje się potomstwem. Co ciekawe podsumowując dane statystyczne autorka stwierdza, iż „przemiany świadomości kobiet i mężczyzn w zakresie modelu rodziny uwzględniające zmianę roli kobiety, nie doprowadziły w praktyce do partnerskiego modelu rodziny. Natomiast doprowadziły do obciążenia kobiet „podwójną rolą” (s. 46).

Według Ireny Kurzępy ewolucja statusu społecznego kobiet przebiegała w 3 zasadniczych kierunkach:

- 1) zdobywanie prawa do edukacji na równi z mężczyznami,
- 2) wchodzenie na rynek pracy,
- 3) uzyskanie praw politycznych (s. 33).

Zdobywanie przez kobiety prawa do edukacji na równi z mężczyznami od samego początku wpisane było w ruch emancypacyjny. Wydaje się, że jedną z najważniejszych przyczyn zmian, jakie doprowadziły do zmiany statusu społecznego płci pięknej była ich droga do edukacji. Analiza poszczególnych etapów budzenia się świadomości i potrzeby kształcenia wśród kobiet wskazuje, że był to proces skomplikowany. Dopiero w 1920 roku kobiety uzyskały nieograniczone prawo studiowania na wyższych uczelniach – a zatem uzyskały dostęp do najwyższych tytułów naukowych. Dzisiaj chociaż dostęp kobiet do edukacji jest nieograniczony, to jednak jak wynika z danych statystycznych nadal kobiety są w mniejszości na najwyższych stanowiskach akademickich.

Kolejny problem poruszony w lekturze to sytuacja kobiet na rynku pracy. W publikacji pojawiło się szereg elementów ujawniających dyskryminację

kobiet na rynku pracy, najważniejsze z nich to niższe zarobki oraz częstsze zwolnienia z pracy. Wnikliwa analiza rynku pracy wykazuje, iż kobiety w dużo mniejszym stopniu zajmują stanowiska kierownicze i wiodące w firmach. Praktyka zaś dowodzi – jak zauważa Kurzępa – że kobiety zajmujące stanowiska kierownicze są skuteczne.

Autorka jako najistotniejszy kierunek rozwoju ruchu feministycznego wskazuje: uzyskanie praw politycznych przez kobiety, prawa te choć wydają się oczywiste nadal budzą kontrowersje. W XXI wieku kobiety mają prawo głosu, nadal jednak są w świecie polityki ignorowane i stanowią wyraźną mniejszość. „Modna” w ostatnim czasie „walka” o parytety nie została wygrana. To ona tworzy dominujący dzisiaj kierunek ruchów feministycznych – ich zasadniczy postulat. W partiach i stowarzyszeniach polityczno-społecznych tworzonych jest coraz więcej stanowisk zarezerwowanych wyłącznie dla kobiet.

W ostatnim rozdziale publikacji, badaczka wylicza czynniki wpływające na udział kobiet w życiu publicznym. Ograniczenia w tej dziedzinie aktywności powoduje przede wszystkim niski poziom rozwoju i urbanizacji kraju oraz podział pracy między płciami usankcjonowany tradycją danego kraju czy kultury, a także stereotypy dotyczące płci. Bardzo ciekawym czynnikiem – wskazanym na podstawie przeprowadzonych badań międzykulturowych – jest religia. Równość płci w życiu publicznym jest w dużej mierze zależna od religii panującej w danym kraju. Autorka publikacji pisze, iż w „Europie w krajach protestanckich kobiety są zdecydowanie bardziej aktywne niż w krajach z dominującą religią katolicką” (s. 71).

Kobiety jako kategoria społeczna oraz ich aspiracje życiowe na obszarze Zamojszczyzny nie były do tej pory przedmiotem badań. Tematyka jest o tyle ważna, iż to właśnie aspiracje życiowe jednostki są elementem budującym tożsamość człowieka a także w dużej mierze decydują o jakości życia. Narzędziem badawczym użytym przez Irenę Kurzępę był kwestionariusz oraz metoda sondażu diagnostycznego. Badaczka przeprowadziła dwuetapowe badania. Pierwszym etapem były badania pilotażowe przeprowadzone w oparciu o kwestionariusz złożony z 15 skategoryzowanych i zamkniętych pytań oraz 2 pytań otwartych. W drugim etapie pytania zostały zweryfikowane i przeprowadzone na znacznie większej, losowo dobranej próbie 1080 kobiet. Istotne jest to, że najlicniejszą grupą respondentek stanowiły kobiety w wieku prokreacyjnym, w okresie pełnej aktywności zawodowej.

Spośród licznych wniosków kilka zasługuje na szczególną uwagę i przytoczenie. Zastanawiający jest fakt, że co 5 przebadana kobieta nie dostrzega

potrzeby wyznaczania sobie życiowych celów, jej aspiracje życiowe są minimalne, zatem wiele kobiet do swojego życia podchodzi w sposób bierny. Na tle europejskim widoczne są tutaj znaczne braki. Ogromne aspiracje życiowe mają jedynie kobiety młode i wykształcone. Co ciekawe zwiększa się potrzeba kobiet uczestnictwa w życiu społecznym i politycznym. Dla wielu kobiet, również tych pochodzących z obszarów wiejskich, ważna jest aktywność polityczna – jest to znak, że społeczeństwo zmienia się. Badane kobiety w sposób swoisty postrzegają swoją aktywność. Wcale nie chodzi tu o liczbę osób biorących udział w wyborach, lecz o liczbę kobiet zaangażowanych w sprawy wspólnoty, tj. rady rodzicielskie, koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenia, organizacje społeczne, które rozwiązują problemy lokalne.

Dziwią natomiast wyniki badań, które dotyczą zadowolenia życiowego respondentek. 44,8% badanych jest całkowicie zadowolona ze swojego dotychczasowego życia, kolejne 44,4% jest prawie zadowolona (s. 95). Przy obecnych problemach współczesnego świata, kryzysie gospodarczym oraz trwającym nadal procesie transformacji trudno zweryfikować wynik, w którym blisko 90% kobiet jest zadowolonych z życia. Wydaje się, że jest to typowo polska nieprawdziwa, lecz grzecznościowa odpowiedź o wspaniałym samopoczuciu mimo problemów i kryzysów. Pytanie to jeśli nie podważa wiarygodność odpowiedzi to nakazuje nam branie poprawki na odpowiedzi ankietowanych, które w jakiejś mierze mogą być bardziej obrazem wyobrażeń, aniżeli stanu faktycznego.

Współczesne kobiety do kwestii małżeństwa i macierzyństwa podchodzą raczej z dystansem. Ma na to wpływ wiele czynników, z których najistotniejsze wydają się finansowe i zawodowe oraz brak zainteresowania rodziną ze strony państwa. Generalnie uzyskane wyniki badań dotyczących kobiet zamieszkujących Zamojszczyznę – pisze Kurzępa – nie różnią się zasadniczo od wyników badań uzyskanych w próbie ogólnopolskiej i publikowanych w raportach CBOS-u (s. 114).

Równość szans kobiet i mężczyzn to kolejne zagadnienie omówione przez Irenę Kurzępę. Jak się okazuje wyrównanie szans oraz polityka równości płci jest podstawową zasadą Europejskiego Funduszu Społecznego, dzięki któremu w latach 2007-2013 wprowadzonych zostało i jest wprowadzanych wiele programów skierowanych właśnie do kobiet. Również wiele organizacji pożytku publicznego prowadzi działania na rzecz kobiet. Aktualny stan prawny dotyczący równości płci sprzyja osobistym aspiracjom kobiet. Wydaje się, że kobiety nie muszą już zabiegać o prawa, lecz muszą walczyć ze stereotypami oraz społeczno-kulturowym obrazem swojej płci.

Lektura Ireny Krzepy w sposób całościowy ujmuje problematykę statusu społecznego i współczesnych aspiracji życiowych kobiet, dając złożony obraz sytuacji panującej na Zamojszczyźnie, w Polsce, Europie i na świecie. Kierunek analiz, od ogółu do szczegółu, sytuuje problematykę w szerszym kontekście, dając możliwość prześledzenia zachodzących przemian społeczno-kulturowych. Wybór metody badawczej, jaką jest ankietę, z jednej strony umożliwia uzyskanie odpowiedzi na wiele pytań jednocześnie, z drugiej jednak odpowiada te w dużej mierze mogą być wytworem wyobrażeń aniżeli stanu faktycznego. Dobór różnorodnych metod, zbadanie sytuacji dotyczącej kobiet w oparciu o analizy różnych instytucji czy nauk zdecydowanie dałoby bardziej wiarygodny obraz statusu społecznego oraz aspiracji życiowych kobiet.

W dalszej perspektywie badawczej interesującym tematem byłaby przemiana współczesnego modelu rodziny, zamiana ról społecznych pomiędzy kobietą i mężczyzną a także nowa sytuacja w jakiej znalazły się współczesne kobiety. Autorka słusznie zauważa, że kobiety znacznie rozszerzyły swoje obowiązki zawodowe, społeczne, nie rezygnując z roli matki i gospodyni domowej. Tak duże obciążenie kobiet oraz nagromadzenie obowiązków w niedalekiej przyszłości musi przynieść zmiany w statusie społecznym kobiety, jak również zmianę ich życiowych aspiracji.

Praca z oczywistych względów nie dotyka wszystkich zagadnień związanych z kwestią kobiet, jednakże wnosi nowe ustalenia oraz rozszerza dotychczasową wiedzę. Autorce należą się słowa uznania za podjęcie tematu, który do tej pory nie był poruszany zwłaszcza w kontekście regionu zamojskiego. Można mieć nadzieję, że badania i wnioski Ireny Kurzępy staną się podstawą kolejnych rozpraw i publikacji.